

NOVA AKROPOLA

ZA BOLJEG ČOVJEKA I BOLJI SVIJET

PAŽNJA

**GDJE STANUJE
DUŠA?**

**Uloga religije u
kulturi i povijesti**

**Dolina kraljeva i
kraljica – II. dio**

**LINDISFARNSKA
EVANĐELJA**

4

NOVA AKROPOLA

ZA BOLJEG ČOVJEKA I BOLJI SVIJET

01 | 2023. WWW.NOVA-AKROPOLA.COM

Sadržaj

4 PAŽNJA

Marijana Starčević Vukajlović

7 GDJE STANUJE DUŠA?

Hannes Weinelt

10 ULOGA RELIGIJE U KULTURI I POVIJESTI

Julian Scott

12 DOLINA KRALJEVA I KRALJICA II. dio

Ksenija Nikčević, Maša Jovanović, Gorana Mišković,
Ivana Jovović, Danijela Šušić

17 LINDISFARNSKA EVANĐELJA Sveto pismo u slikama

David Brajić

7

10

12

17

Impresum:

Glavni urednik: Andrija Jončić

Izvršna urednica: Nataša Žaja

Urednici rubrika: Dijana Kotarac, Ana Jončić,
Jerko Grgić, Nataša Žaja, Branko Zorić, Damir Krivdić

Lektura: Branka Žaja

Tehničko uredništvo:
Svjetlana Pokrajac, Matija Prević

ISSN 1849-6237

Izdavač:

NOVA AKROPOLA - kulturna udruga

Ilica 36, 10000 Zagreb

Tel: 01/481 2222

web: www.nova-akropola.hr

e-mail: info@nova-akropola.com

Danas je odnos prema životu općenito obojen doživljajem neizvjesnosti i ograničenja kroz koje je teško pronaći ispravan smjer. Ključno je pitanje kako se u tome snaći i kako znati krećemo li se prema onome što tražimo i nastojimo postići.

Odgovor na ovo pitanje može nam dati naša svijest koja čuva kontinuitet našeg bića, pogotovo njena posebna osobina koja je usmjerava – pažnja. No ako je pažnja samo pasivna i nehotična, naša svijest je marioneta okolnosti i naše trenutno stanje bit će samo odraz vanjskih poticaja na koje uglavnom ni ne možemo utjecati. Ako je pažnja spontana, onda našu svijest vode interesi i sklonosti koji je održavaju na uvijek istoj razini doživljavanja. Dugotrajne posljedice nehotične i spontane pažnje su površnost, nezadovoljstvo i stagnacija koji nas guraju u razne oblike bijega i slabosti koji u konačnici rezultiraju puno prikrivenijim ovisnostima: o drugima, o određenim sadržajima, ograničenim stavovima ili strujama mišljenja...

Da bi u našu svijest ušlo nešto sadržajno korisno i novo, potrebna je snaga voljne pažnje kojom savladavamo nutarnju inerciju i budimo vlastite autentične sposobnosti. Ako sebi pružimo ovu priliku i izdržimo početni napor, ako voljnom pažnjom usmjerimo svijest na sadržaje koji nas čine boljima, vlastita će nam razboritost biti vodič na putu prema odabranom cilju... 𐄂

Uredništvo

PAŽNJA

Marijana Starčević Vukajlović

Usvakodnevnom govoru često koristimo pojam *pažnja*: roditelji upozoravaju djecu da budu pažljiva u školi; nastavnici govore učenicima: "Obratite pažnju na ..."; sudarimo li se s prolaznikom na ulici, čut ćemo: "Pazite kud hodate!" Što je pažnja i koliko je ona važna za naš život? Iscrpljuje li se smisao i važnost ove naizgled svima poznate i jasne sposobnosti naše psihe u aktivnostima svakodnevnog života ili ona za čovjeka ima mnogo dublje i veće značenje koje ne poznajemo?

Antički nam mudraci poručuju: spoznaj samoga sebe i upoznat ćeš bogove! Ukoliko ne poznajemo svoje mogućnosti, ne možemo ih ni koristiti u onoj mjeri u kojoj nam je to priroda ponudila. Svi bi se čudili kada bi netko uporno zanemarivao svoju desnu ruku i služio se samo lijevom. Međutim, svi to činimo s "rukama" naše psihe. Ne poznajemo sve svoje potencijale, a još manje znamo kakvi bi oni mogli biti kada bi ih razvijali i služili se njima prirodno, kao što prirodno koristimo dvije ruke našeg tijela.

Pažnja i svijest

Koliko je pažnja važna za čovjekov život govori činjenica da ni jednu svjesnu aktivnost ne bismo mogli obaviti bez pažnje usmjerene na tu aktivnost. Ni jedna knjiga ne bi bila pročitana, ni jedna vještina savladana, ni jedno znanje naučeno. Ono na što ne obraćamo pažnju ostaje izvan polja naše svijesti i tako za nas jednostavno ne postoji.

Pažnja je neodvojiva od svijesti. Ona je produžena ruka svijesti kojom u svijest unosimo sadržaje vanjskog, ali i našeg unutarnjeg svijeta, čineći ih tako dijelom našeg iskustva. Mogli bismo reći da je pažnja komunikacijski kanal putem kojeg naša svijest dolazi u dodir sa svijetom. Ako svijest definiramo kao skup spoznaja koje je čovjek usvojio tijekom života – ili čovječanstvo tijekom evolucije – onih spoznaja koje nam omogućuju da se razvijamo i ostvarujemo kao ljudska bića, možemo zaključiti da pažnja "širi" svijest. Tijekom stotina tisuća godina čovjekova postojanja, svaki novi korak njegova razvoja potaknula je pažnja koja je u svijest unosila nove spoznaje.

Dakle, o pažnji ovisi koliko ćemo biti svjesni sebe i svijeta koji nas okružuje i zato se nužno moramo upitati tko upravlja našom pažnjom? Je li ona stihijska, ovisna o pozivima iz vanjskog svijeta, ili smo mi gospodari i sami odlučujemo?

Tri tipa pažnje

Različiti su činitelji koji pokreću pažnju: od onih fizičkih, kao što su npr. stanje osjetila, snaga i trajanje podražaja, izoliranost podražaja i sl., do onih psiholoških, npr. novost sadržaja, interes, sposobnost inhibicije drugih ideja, različiti osjećaji; od onih koje rađaju naše želje i potrebe, do onih najviših kao što su osjećaj dužnosti, plemenitost, idealizam. Ovisno o motivima koji pokreću pažnju, možemo razlikovati tri tipa pažnje.

Prva je nehotična pažnja, a izazivaju je iznenadni ili intenzivni podražaji. Ako nešto iznenada tresne pokraj nas, istog trena ćemo usmjeriti pažnju prema onome što je izazvalo taj zvuk. Ako se udarimo čekićem po prstu, naša pažnja bit će usmjerena na bolan prst. U ovakvim situacijama ponašamo se refleksno, poput robota koji u istim situacijama uvijek jednako reagira. Naša svijest ne prima nikakve vrijedne sadržaje koji bi obogatili naše iskustvo.

Pažnja je neodvojiva od svijesti. Ona je produžena ruka svijesti kojom u svijest unosimo sadržaje vanjskog, ali i našeg nutarnjeg svijeta, čineći ih tako dijelom našeg iskustva.

Drugi tip pažnje mogli bismo nazvati spontanom pažnjom, a posljedica je prepuštanja vlastitim sklonostima, interesima, onome što nam se sviđa, ili jednostavno situaciji u kojoj se nalazimo. Pred izlogom knjižare pažnju će nam privući naslovi koji nas zanimaju, ako nam se sviđa neka pjesma, uočiti ćemo njenu melodiju čak i ako je jedva čujna. Niti u ovim situacijama nismo gospodari svoje pažnje, a sadržaji koje unosimo u svijest ne mijenjaju nas bitno. Dovoljno je samo prepustiti se starim emocijama, navikama, interesima, uobičajenom ponašanju. Glavni motiv koji pokreće ovu pažnju zadovoljenje je osobnih želja i potreba.

Treći tip pažnje je voljna pažnja. Ona zahtijeva napor volje kojom pobjeđujemo vlastitu inerciju, stare, uhodane oblike ponašanja, doživljavanja i mišljenja. Student koji koncentrirano uči iako je na televiziji dobar film, čini to snagom volje. Na radnom mjestu vlastitom voljom usmjeravamo pažnju na predmet rada, savladavajući umor, zasićenost ili dosadu. U ovim situacijama svjesno odlučujemo usmjeravati pažnju prema određenim sadržajima jer to smatramo potrebnim i svojom dužnošću, neovisno o tome koliko nam se to sviđa, koliko nam je zanimljivo ili ugodno. Jedino voljnom pažnjom širimo našu svijest, obogaćujući je iskustvom nadvladavanja vlastitih ograničenja.

Tradicije govore da je čovjek nedovršeno biće, tek na polovici puta svoje evolucije. Još mnogo toga tek treba naučiti, spoznati, osvijestiti. Pritom se ne misli na količinu informacija, jer sama količina nije garancija kvalitete. Kvalitetu ćemo postići usvajanjem onih sadržaja koji nas mijenjaju i potiču da mane pretvaramo u vrline, slabosti u snagu, neznanje u znanje, animalnog čovjeka u ljudsko biće.

Upravo nam to omogućuje voljna pažnja. Preduvjet za to je posjedovanje jasnih kriterija vrijednosti, kako bismo između mnoštva sadržaja koje nam nudi današnja civilizacija znali izabrati one koji će pomoći našem razvoju. Kao što u trgovini pažljivo biramo hranu koju ćemo unijeti u tijelo, jednako bismo pažljivo trebali birati knjige koje ćemo čitati, glazbu koju ćemo slušati, društvo u kojem ćemo se kretati, ne podilazeći svojoj lijenosti, pasivnosti, ugodi, trenutnim sklonostima i navikama. Vlastitom voljom pažnju trebamo usmjeriti na ono što nas oplemenjuje i čini boljim i kvalitetnijim ljudima.

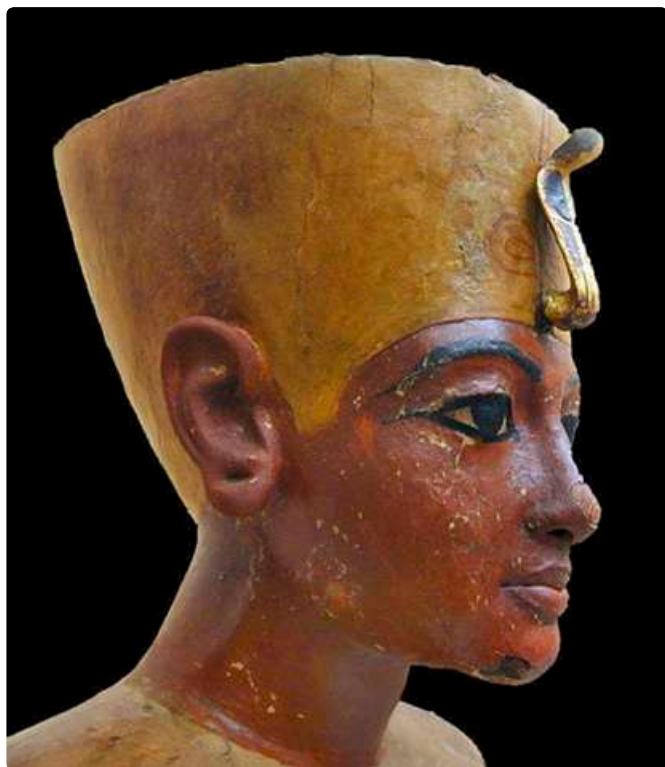
No, nisu bitni samo vanjski sadržaji koji ulaze u našu svijest. Jednako je tako važno, ako ne i važnije, usmjeriti pažnju na svoj nutarnji svijet, osvještavati svoje ponašanje, način razmišljanja, motive djelovanja, uočavati pogreške i propuste koje nesvjesno činimo. I tu nam pomaže voljna pažnja koja može razotkriti sva naša samozavaravanja, iluzije, krive stavove, neiskrenost prema sebi samima.

Pažnja današnjeg čovjeka

Kakva je pažnja današnjeg prosječnog čovjeka? Dvije osnovne značajke uzrokuju da je ona najčešće nehotična i spontana, a tek vrlo rijetko voljna. Prva je selektivnost pažnje. Tijekom života svatko je izgradio posebnu osjetljivost za određene podražaje koji najlakše izazovu pažnju. Pred izlogom knjiga majku će privući knjige o odgoju djece, a osobu koja je opterećena postizanjem vitke linije, naslovi koji spominju dijetu. Na izletu, čovjek koji voli prirodu uočiti će prirodne ljepote, onaj koji voli jesti, primijetiti će restoran. Na ovaj način u našu svijest ulaze stalno jedni te isti podaci, a mnogo toga, često vrednijeg i korisnijeg, ostaje izvan domašaja svijesti. Potrebno je osvijestiti ovakva ponašanja i voljnim naporom razvijati osjetljivost pažnje tamo gdje ne postoji.

Voljna pažnja zahtijeva napor volje kojom pobjeđujemo vlastitu inerciju, stare, uhodane oblike ponašanja, doživljavanja i mišljenja.

Druga karakteristika je vremenska ograničenost pažnje. Koliko god smo se dobro usredotočili na neki sadržaj, nakon nekog vremena naša se pažnja počne umarati i postajemo rastreseni. Kao što je fizičkim mišićima potreban odmor nakon rada, tako je i pažnji potreban odmor. Ali jednako kao što se izdržljivost fizičkih mišića postiže vježbom, tako se i izdržljivost

pažnje može vježbati snagom volje. Tradicionalna učenja govore da razvijenost pažnje odražava razinu ljudske svijesti. Budnost, neprekidna i potpuna pažnja u svakom trenutku, odraz je neprekidne i potpune svijesti. Buddha, što u prijevodu znači "probuđeni", dostiže ovakvo stanje svijesti. U Egiptu je simbol budnosti bila kobra koju često možemo vidjeti na prikazima faraonove krune. Faraon, božanski Sin Sunca, morao je posjedovati budnu pažnju i potpunu svijest.

Kao što se pažnja čovjeka koji spava razlikuje od one budnog čovjeka, tako se i pažnja današnjeg čovjeka razlikuje od budnosti. To je daleki cilj koji ljudska evolucija tek treba ostvariti. Prva stepenica prema tom cilju je razvijanje voljne pažnje.

Razvoj voljne pažnje

Kao svaka ljudska sposobnost, i voljna pažnja se može razvijati. Svi već posjedujemo takvo iskustvo. Kao djeca prirodno smo je razvijali savladavajući školsko gradivo koje nam nije uvijek bilo zanimljivo i lako za naučiti. Znali smo da je to potrebno i da je to naša dužnost.

Odrastao čovjek zaboravlja jednostavnu, ali mudru poslovicu: život je škola. Kao da smo sve što je potrebno već naučili pa se prepuštamo svojim starim navikama i stilu ponašanja. Ako smo zaista već sve naučili, zar ne bismo tada trebali živjeti smislenije, sretnije, ispunjenije, bez kriza, nezadovoljstava, stresova? No, nije tako. Svakodnevno nas dočekuju novi problemi koje ne znamo riješiti, neraspoloženja koja ne znamo pobijediti, nezadovoljstva kojima često

ne znamo pravi uzrok. Nemojmo upasti u zamku i za sve optuživati okolnosti, šefa koji nam ne daje da predahnemo, susjedu koja nas gnjavi prigovorima, ekonomsku situaciju u zemlji, loše vrijeme, astrološku konstelaciju zvijezda i tko zna što još. Životne situacije su takve kakve jesu i na njih često nemamo nikakvog utjecaja, ali način kako ih doživljavamo i reagiramo na njih možemo mijenjati. Kada bismo obratili pažnju, mogli bismo uočiti da ponavljamo stalno ista ponašanja, činimo stalno jedne te iste greške i ne učimo iz iskustva. Pažnja nam je uspavana.

Kako razvijati voljnu pažnju? Prvi korak je početi uočavati razliku između stanja nehotične i spontane pažnje, i stanja voljne pažnje. U prvom slučaju naše reakcije su refleksne, uobičajene, dobro poznate nama i okolini i najčešće jednake reakcijama većine ljudi. One su posljedica prepuštanja utjecajima okoline, nesvjesnog, pasivnog "preslikavanja" prevladavajućih stavova, običaja, vrijednosnog sustava.

U drugom slučaju, voljnom pažnjom osvještavamo vlastito djelovanje, upoznajemo sami sebe i svijet u kojem živimo, što nam daje mogućnost da učimo iz iskustva i mijenjamo se. Na taj način transformiramo svoju nižu, nagonsku, nerazumnu prirodu u višu, inteligentniju i humaniju. Svijet ne možemo promijeniti, ali same sebe možemo; mijenjajući sebe, mijenjamo i svijet.

Nekoliko praktičnih savjeta može nam pomoći u razvoju voljne pažnje. Jednostavna vježba koncentracije na krug s točkom (ili neki drugi objekt) jača izdržljivost pažnje. Planiranje aktivnosti koje ćemo obaviti sljedećeg dana i osvještavanje onoga što nas je ometalo u ostvarivanju plana, dobra je vježba samodiscipline i volje. Korisno je uvečer prije spavanja nekoliko trenutaka posvetiti razgovoru sa samim sobom, promisliti o onome što smo radili, što smo osjećali, o čemu smo razmišljali, što smo dobro učinili, a što loše. Trebamo kontrolirati svoja emocionalna stanja koja ometaju voljnu pažnju i dati prednost volji nad nestalnim emocijama. Pažljivim izborom onoga što čitamo, glazbe koju slušamo, televizijskih emisija koje gledamo, razgovora koje vodimo, trebamo odgajati svoje interese usmjeravajući ih prema onome što nas oplemenjuje.

Sjetimo se na kraju mudrih riječi velikog filozofa i rimskog cara Marka Aurelija: "Svakog jutra kada se probudiš, sjeti se: budim se da bih ostvario djelo čovjeka".

Ljudski život možemo usporediti s barkom na otvorenom moru. Imamo dvije mogućnosti: prepustiti se plutanju i nepredvidljivosti valova ili uzeti vesla u ruke i vlastitim snagama krenuti prema cilju. Izbor je na nama. ☸

GDJE STANUJE DUŠA?

Hannes Weinelt

Ideja o duši tisućljećima je oblikovala Zapad i njegove najveće umove. Danas se u znanstvenom diskursu duša izbjegava i zamjenjuje se pojmom "ja". Međutim, samooptimiziranje nas vodi u drugom smjeru od razvoja duše. Čovjek usmjeren na sebe vodi prema drugačijem društvu negoli čovjek usredotočen na dušu. Stoga je žurno potrebno ponovno otkriće duše.

Pitanje "Gdje prebiva duša?" može se čitati na različite načine, prije svega s naglaskom na gdje. Načelno, gdje, na kojem mjestu u nama, odnosno u svijetu živi duša? Uza sve različitosti u razmatranjima i tumačenjima kroz vrijeme, kroz kulture i religije, duša se smatrala pokretačkim principom svega. Kod Platona, cijeli kozmos se sastoji od uređene materije, a okružuje ga i prožima duša svijeta. Poput duše svijeta, pojedinačne su duše također poveznica između duha i tijela, između bivanja i postojanja. Duša je dakle čovjekova bit, neuništiva i besmrtna, po prirodi srodna s idejama

istinskog, dobrog i lijepog, zbog čega ih i može prepoznati. Međutim, što se duša više okreće od čistih ideja i posvećuje fizičkom-osjetilnom, to se više "zagađuje", prepušta se vođenju želja i u jednom trenutku samo fizičko-osjetilno smatra istinitim. Dakle, duša prebiva u ljudskom tijelu i ima potencijal da se uzdigne do najviših duhovnih sfera, kao i da se poistovjeti s fizičkim nagonima.

"Gdje živi duša?" može se čitati i s naglaskom na življenje. Kako je uređen ovaj dom? Filozof Jorge Angel Livraga vidi dušu u jednoj vrsti zatvora. U svojoj "teoriji zarobljene duše" opisuje dušu – kao i mnoge tradicije – kao pticu, ali koja nepokretnih krila sjedi u kavezu osobnog ega. Naše tijelo, ali i naša osjetilna percepcija, naši emocionalni i mentalni obrasci i navike kao i naše egoistične želje i težnje tvore čvrsto povezane rešetke zatvora kroz koje malo što može prodrijeti u našu zatočenu dušu, a prelagano se može zamijeniti čuvar zatvora sa zatvorenicima. Nije li danas toliko hvaljeno "ja" točno taj samopotvrđujući,

samoostvarujući i optimizirajući, egocentični osobni ego, dakle napuhani tamničar? I kako ga možemo razlikovati od naše zarobljene duše-ptice?

Htio bih predstaviti ove razlike i iz njih proizašle posljedice manje kao probleme, a više kao nužnosti zašto je potrebno opet vratiti dušu u fokus.

Drugačiji pogled na bolest i zdravlje

Bolest je veliki neprijatelj za samooptimizirajući ego. Bolest nas napada izvana i stoga se ne ispituje prema unutarnjim uzrocima već prema vanjskim simptomima, a tako se i liječi. Cilj je trajno održavati zdravlje kroz danonoćno računalno nadziranje tjelesnih funkcija, odnosno ugušiti nasljedne bolesti putem takozvanih genskih škara.

Međutim, s pogledom u dušu, integriramo bolest kao prirodan dio života. Bolesti su uvijek poticaj da postanemo strpljiviji i suosjećajniji, da preispitamo prioritete i navike, te da iniciramo promjene. One su često potrebni procesi čišćenja na svim razinama i služe za aktiviranje naših moći samoiscjeljenja. Riječima velikog Paracelsusa: "Liječnik previja tvoje rane. Ali, tvoj unutarnji liječnik će te ozdraviti."

Drugačiji pogled na mladost i starost

Samooptimiziranje je također stalna borba protiv starosti. Poslodavci, partneri i pojedinci od sebe samih traže mladenačke sposobnosti i mladenački izgled. Cijela fitness, wellness i kozmetička industrija spremno čeka.

S pogledom u dušu, ponovno se cijeni starost. Upravo smirivanjem tjelesnih nagona lakše se mogu kultivirati viši dijelovi duše i mogu više doći do izražaja. Ožiljci i bore izraz su vanjskih i unutarnjih životnih kušnji koje u obliku iskustva i životne mudrosti stavljaju ljudsku dušu u prvi plan. U konačnici, duša je ta koja čovjeku daje ljepotu i karakter.

Drukčiji pogled na život i smrt

Pandemija koronavirusne bolesti nam pokazuje kako smo jako potisnuli smrt iz života. Djelujemo u strahu od smrti. Općenito, pokušava se produžiti život po svaku cijenu, jer smrt se smatra konačnim krajem života.

Gledajući u dušu, smrt nije ništa drugo nego prijelaz u drugi život. Duša se oslobađa svog zatvora i postaje slobodna. U skoro svim kulturama i tradicijama umrli žive u vlastitoj, rajskoj dimenziji, prije nego što se ponovno inkarniraju kako bi nastavili svoj životni i iskustveni put.

Drugačiji pogled na vrijeme

Što smo više orijentirani prema van, to se više počinjemo gubiti u obilju stvari. Uvijek postoji još nešto za vidjeti, još nešto za doživjeti, još nešto za kupiti, još nešto za isprobati, još nešto za poboljšati. Tako je čovjek uvijek za petama nečemu, a prije svega vremenu, koje kao da nezaustavljivo bježi.

Gledajući u dušu, gledamo unutra. Čovjek se povezuje s ritmom života, s otkucajima srca i s dahom. Čovjek doživljava nutarnju puninu, zbog čega ne mora nabavljati ništa izvana, kako bi zapravo popunio svoju nutarnju prazninu. Budući da ne juri ni za čim, vrijeme se rasteže. Vrijeme se doživljava kao kontinuum koji uvijek postoji, zbog čega ga uvijek ima dovoljno.

Drugačiji pogled na svijet i okolinu

Samopotvrđivanje je uvijek potvrđivanje u odnosu na nekog drugog ili nešto drugo. U ovom razmatranju nalazi se klica razdvajanja, nepovjerenja i neprijateljstva. Tko zna što moj šef stvarno kani, što moj kolega potajno snuje – moram se potvrditi. U konačnici, čovjek se također mora potvrditi u odnosu na prirodu. Mora se pokoriti prirodi sa svim njenim moćima. Kao gospodari prirode, smijemo je također koristiti onako kako nam je potrebno za naše samoostvarenje. To bezdušno promišljanje i postupanje prema prirodi temelj je svih ekoloških problema.

Gledajući u dušu, uviđam povezanost sa svime i sa svima. Sve i svi imaju udio u istoj duši, u istom životu. Radost i bol svakog drugog bića nalaze odjek u vlastitoj duši. Uljudnost i pažljivost postaju prirodan stav.

Drugačiji pogled na značenje i razvoj

Samooptimizirajući pogled uvijek je pogled samospoređivanja. Tko je "najljepši na cijelom svijetu?"⁹ Budući da tjelesno optimiziranje ima svoja ograničenja, moraju pomoći medicina i tehnologija. Plastična kirurgija je početak, transhumanizam je kraj. U transhumanizmu se čovjek treba nadograditi uz pomoć stroja i pobijediti "slabašno tijelo sa svim njegovim ograničenjima, te čovjek konačno treba postati besmrtni." Čovjek započinje svoj razvoj od nesavršenosti, dok se spaja sa savršenstvom stroja.

Gledajući u dušu, samospoređivanje se razrješuje u učenju od i s drugima. U duši postoji prirodan poriv da se sve poboljša, oplemeni i usavrši. Tako i duša ima smisao života: razvoj. To nije utilitarizam, "biti bolji od", ili "biti bolji da bi", već jedna prirodna težnja da se na zemlji ostvare čiste ideje nekoć viđene na nebu kojih se nejasno prisjećamo. Pouzdani znakovi razvoja duše su ljubav i strpljenje – kao posljedica istinskog nutarnjeg uvjerenja: jednog će dana biti tako.

Drugačiji pogled na obrazovanje

Obrazovanje danas, više nego ikad, znači samooptimiziranje. Donedavno se još tražio najbolji

način za uspinjanje na ljestvici uspjeha i karijere, danas se radi o osobnom faktoru dobrog osjećaja, ravnoteži između posla i života. To je pravi kult vlastitog tijela i vlastite sreće. Ova besmislena i egocentrična potraga za zabavom i srećom mora nužno završiti u spirali ovisnosti odnosno u velikoj frustraciji i /ili depresiji.

Gledajući u dušu, obrazovanje se odvaja od utilitarnog mišljenja. Ne izgrađuju se samo korisne vještine, već prije svega karakter, čovjek kao takav. Oduvijek su čovjeku za to služili glazbeni i umjetnički predmeti, koji su iz modernih rasporeda sati gotovo već nestali. Općenito, glazba i umjetnost potiču rast naše duše. Istinsko glazbeno-umjetničko djelo utišava naš bučni osobni ego.

Ja je uvijek proračunat i predvidljiv, površan i egocentričan. Duša je, s druge strane, neposredno i nepredvidivo živa, ona je iskrena i upravo zbog toga u suglasju sa svime.

Kako bi bilo da više puta dnevno zastanemo u našoj žurbi i jednostavno se posvetimo promatranju. Da se ne oglasimo, čak ni s našim stalno brbljajućim umom, već samo slušamo. Tko otvori svoju dušu na takav način, tom se otvara duša onoga što se promatra i sluša. I počinjemo uviđati stvari koje osobnom egu ostaju skrivene. Cilj takvog razmatranja i takvog obrazovanja jest postati čovjek. Čovjek za kojeg se jednog dana može reći: "Duša od čovjeka." ♣

S njemačkog prevela: Ružica Mesić

ULOGA RELIGIJE U KULTURI I POVIJESTI

Julian Scott

Ovaj se članak temelji na spisima povjesničara 20. stoljeća Christophera Dawsona. Kako je bio povjesničar ideja, a ne golih činjenica (iako je njegova erudicija bila golema), mnoge od tih ideja i danas su vrlo relevantne.

Jedna od njegovih glavnih tema je važnost kulture. Da bi opisao njezinu ulogu, uspoređuje je s biljkom pomoću vrlo upečatljive slike: "Svaka kultura je poput biljke. Mora imati svoje korijene u zemlji, a za sunčevu svjetlost mora biti otvorena duhovnom. U ovom se trenutku bavimo rezanjem njezina korijena i gašenjem svake svjetlosti koja dolazi odozgo."

Kultura je, kaže, "krhka stvar" koju kao i biljku treba njegovati i lako ju je uništiti. No, u mnogim se slučajevima može i oživjeti, kao što to zna svaki ljubitelj biljaka, a to se u povijesti dogodilo mnogo puta.

Što je mislio pod "rezanjem korijena"? Mislio je na nedostatak važnosti koja se pridaje povijesti, posebice europskoj prošlosti, a naročito srednjem vijeku. Zbog toga je zagovarao proučavanje kršćanske kulture, koja je po njegovom mišljenju pridonijela mnogo više nego što ljudi općenito misle razvoju zapadne kulture, koja je danas pretvorena u globalnu kulturu.

Njegovo proučavanje povijesti obuhvatilo je cijeli svijet, a njegova prva knjiga pod naslovom *Doba bogova* proučava velike kulture antičkog svijeta. Na te

kulture nije gledao s visoka, nego ih je otvorenog uma jednako vrednovao. Jedna od njegovih maksima bila je: "Kultura se može razumjeti samo iznutra." Ovakvo shvaćanje svih kultura prošlosti navelo ga je da istakne, na primjer, da je vješta uprava drevnog Egipta "izvršila ključan formativni utjecaj na tradiciju europske državne uprave kroz naslijeđe koje su od Egipta preuzele helenističke monarhije i Rimsko Carstvo." Egipat bi, dakle, bio jedan od tih 'korijena' moderne kulture.

Također je kritizirao modernističku tendenciju prema specijalizaciji i usmjerenost na tehnološki napredak, što je dovelo do zanemarivanja istinskog 'humanog' napretka. U svojoj knjizi *Križa zapadnog obrazovanja* upozorava da se progresivnim napuštanjem 'slobodnih umjetnosti' u korist praktičnijih predmeta usmjerenih na karijeru izlažemo opasnosti da izgubimo 'dušu' naše kulture. Današnji nastavnici i učenici mogli bi se prepoznati u sljedećim riječima:

"Um učenika je preplavljen i ošamućen količinom novog znanja koje svojim radom akumuliraju stručnjaci, dok mu potreba za korištenjem obrazovanja kao stepenice do profitabilne karijere ostavlja malo vremena da stane i razmisli. Isto vrijedi i za učitelja, koji je postao neka vrsta državnog službenika vezanog za rutinu nad kojom može imati malo kontrole." Po Dawsonovom mišljenju neophodno je upoznati se s našom prošlošću

kako bismo se ponovno povezali s tim korijenima." Kriza Europe je kriza svijeta", zapisao je. "Sve živuće snage koje danas pokreću svijet, bilo znanstvene, ekonomske ili političke, imaju svoje korijene u europskoj kulturi i uvenule bi kada bi se ta kultura srušila."

Ta izjava sigurno će zasmetati našem modernom senzibilitetu i zvučati 'etnocentrično' ili 'eurocentrično'. Međutim, mislim da također trebamo prakticirati toleranciju prema ranijim stajalištima ako želimo izvući ideje koje nam danas mogu biti korisne, a Dawson je bio itekako svjestan da kultura (kao i biljka) nije zatvoreni sustav, već se neprestano transformira pod mnoštvom utjecaja. Znanost je, naprimjer, ponovno došla na Zapad pod utjecajem arapskog svijeta u srednjem vijeku. Isto tako, mnoge ideje europskog porijekla, poput ideala slobode, jednakosti i demokracije, proširile su se iz Europe u druge dijelove svijeta.

Pogledajmo sada drugi dio ranije citirane rečenice, gdje on kaže da mi "gasimo svako svjetlo koje dolazi odozgo". Ovdje dolazimo do jedne od glavnih ideja koja prožima sve Dawsonove zapise – da je religija jedna od velikih pokretačkih sila povijesti i ključni čimbenik u usponu i padu civilizacija: "Svjetske religije su velike duhovne ceste koje su vodile čovječanstvo kroz povijest od daleke antike do modernih vremena."

Danas je religija uvelike izišla iz mode, barem u većem dijelu zapadnog svijeta. Međutim, Dawsonovo stajalište je da je "religiozni instinkt dio ljudske prirode". Štoviše, on navodi da su "oblici nasilja i agresije koji prijete uništiti naš svijet [ovo je pisao 1940-ih] rezultat izgladnjivanja i frustracije čovjekove duhovne prirode." Dawson nije bio posve usamljen u ovom stajalištu. Veliki povjesničar religijskih ideja, Mircea Eliade, primijetio je da umjesto *Homo Sapiensa*, trebamo govoriti o *Homo Religiosusu*, toliko je važna religija – ili ideja svetog, kako je to nazivao Eliade – za strukturu ljudske svijesti.

Prema Dawsonovom mišljenju, dakle, ako se kolektivno lišimo duhovne hrane, naša će civilizacija uvenuti i umrijeti, jer će biti lišena svoje vitalnosti. Kako kaže u jednom od svojih djela, "ono što nedostaje našoj civilizaciji nije moć, bogatstvo i znanje, već duhovna vitalnost". Kroz sva svoja opsežna povijesna istraživanja došao je do sljedećeg zaključka: "Društvo koje je izgubilo svoju religiju prije ili kasnije postaje društvo koje je izgubilo svoju kulturu."

Budući da je živio kroz veliki dio 20. stoljeća (1889.-1970.), Christopher Dawson svjedočio je strahotama Prvog svjetskog, a zatim i Drugog svjetskog rata. Poput mnogih svojih suvremenih mislilaca, bio je

duboko uznemiren tim događajima i mogao je vidjeti naizgled nezaustavljiv "napredak" čovječanstva prema totalitarizmu. Međutim, za razliku od mnogih drugih, on je vidio da ovaj trend nije karakterističan samo za fašizam i komunizam, već i za kapitalizam. Vidio ih je kao tri oblika iste stvari – materijalističke težnje prema mehanizaciji ljudskog života i potpunoj podređenosti pojedinca državi i gospodarskom procesu.

Svjetske religije su velike duhovne ceste koje su vodile čovječanstvo kroz povijest od daleke antike do modernih vremena.

Što nas može spasiti od ovoga? Prema Dawsonovom mišljenju, najbolji način za borbu protiv totalitarizma u bilo kojem njegovom obliku je "okretanje ljudskog uma od ruba prema središtu". Drugim riječima, "samo ponovnim otkrivanjem duhovnog svijeta i obnavljanjem čovjekovih duhovnih sposobnosti moguće je spasiti čovječanstvo od samouništenja."

Da zaključimo, Dawsonov stav o važnosti religije u povijesti kulture trenutno možda nije popularan, s obzirom na prevladavajući svjetonazor da je religija nešto što pripada prošlosti, dok budućnost pripada tehnologiji. Ali tko zna kakva bi situacija mogla biti za dvadeset ili sto godina? Dok su mnogi tvrdili da je vjera sila koja koči razvoj znanosti, Dawson ističe grešku u ovom argumentu, jer je znanost cvjetala u ranim stoljećima islama i upravo se iz te religijske kulture vratila na Zapad. Vjerojatni etimološki korijen riječi 'religija' – od *religare* u značenju 'povezivati' – pokazuje nam da ona sama po sebi nije sila koja razdvaja. Svaka ljudska ideja može izazvati podjele ako je ljudi pogrešno koriste. Ako se koristi ispravno, religija, poput politike ili znanosti, može biti snaga koja vodi jedinstvu i skladu. 🏛️

S engleskog prevela: Iva Sladović

DOLINA KRALJEVA

I KRALJICA – II. dio

Seti II.

Peti po redu vladar XIX. dinastije drevnog Egipta, Seti II., vladao je u razdoblju od 1204. do 1198. g. pr. Kr. Njegovu kratku vladavinu obilježili su brojni sukobi za prijestolje s Amenmessom, koji je vladao također kratko, tek dvije ili tri godine.

Seti II. bio je sin kralja Merneptaha i kraljice Isetnofret. Njegovo vladarsko ime je bilo *Userkheperure Setepenre*, što znači: "Moćne su manifestacije Ra" ili "Raov odabrani". Njegova žena Tausret sahranjena je u blizini njegove grobnice. Imao je samo jednog sina, Seti-Merneptaha, koji je umro prije svog oca.

Prva istraživanja njegove grobnice obavio je 1738. godine Richard Pococke, svećenik putnik i putopisac engleskog porijekla; no tek je Howard Carter, čuveni engleski arheolog i egiptolog, u potpunosti izvršio otkopavanje 1904. godine. Grobnica je zatim bila neka vrsta radionice za čišćenje predmeta pronađenih u grobnici kralja Tutankhamona.

Grobnica Setija II., KV15, duga je 298 metara i građena je prema jednostavnom planu. Jednostavnost konstrukcije i nedovršenost same grobnice odražavaju kaotičnu atmosferu u vrijeme vladavine Setija II. Po otkrivanju njegova groba pronađen je samo otvoren sarkofag, bez poklopca. Zanimljivo je da je poklopac s natpisom "Seti II." pronađen na sarkofagu u kojem se nalazio Amenhotep III., dok je mumija Setija II. pronađena u grobnici KV35 koja je korištena kao neka vrsta skladišta za mumije. To nije bio rijedak slučaj, jer su svećenici sklanjali mumije na "sigurno". Smatra se da je njegov sarkofag najmanji od svih ikada pronađenih u Novom kraljevstvu.

Zanimljivo je također da je 1908. godine egiptolog Edward R. Ayrton u Dolini kraljeva pronašao mali grob, KV56, u kojem se nalazila mala zbirka nakita s ugraviranim imenom Setija II.

Grobnica Setija II. sastoji se od tri duga hodnika koji prethode pogrebnoj odaji. Između hodnika i pogrebne odaje postoje još dvije odaje: jedna manja i druga veća.

Prvi hodnik je ukrašen udubljenim i izdignutim reljefima, dok je ukrašavanje ostatka grobnice vjerojatno završeno tek poslije kraljeve smrti i izvedeno je samo oslikavanjem.

Živopisni su prikazi samog faraona koji prinosi darove bogu Ra i Sokaru (božanstvu s likom sokola, koji je također povezivan s Ozirisom i Ptahom), kao i prikazi sedamdeset i pet manifestacija boga Sunca u trećem hodniku. Na stropu trećeg hodnika nalazi se ptica s glavom ovna koja predstavlja dušu boga Ra. Snaga simbola ostavlja još jednom bez riječi.

Posljednje dvije odaje koje prethode pogrebnoj odaji još su zanimljivije. U manjoj se nalaze brojni misteriozni prikazi faraona Setija II. koji asociraju na statue pronađene u grobnici kralja Tutankhamona. Neke od njih prikazuju faraona na leđima pantere, na lađi od papirusa; ali i božanstva kao što su Ptah, Oziris, Anubis, Horus, Geb, Šu, čiji nas simbolizam upućuje na vezu dva života: zemaljskog i nebeskog.

Pogrebna odaja vjerojatno je najmanja od svih. Na njezinim zidovima prikazani su šakali kao simboli Anubisa, a iznad samog sarkofaga, podignemo li pogled gore, vidjet ćemo prikaz boginje Nut s raširenim krilima – simbol Neba, koja kao da čeka dušu faraona, da je obgrli i olakša joj prelazak u njezino carstvo.

Priredila: Ksenija Nikčević

Grobnica Tausret i Setnakht

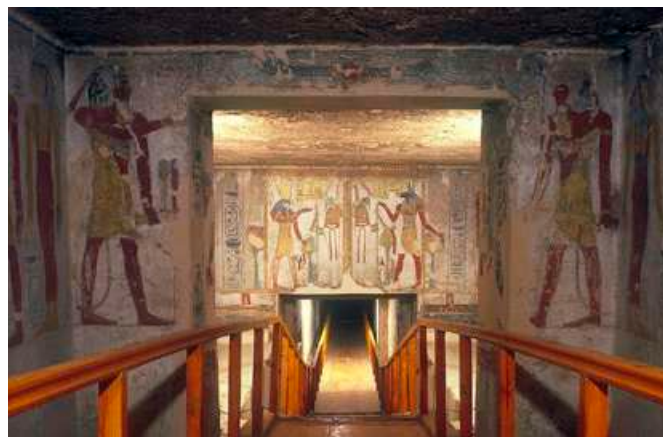
Ova grobnica, označena kao KV14, predstavlja jednu od najneobičnijih i najvećih u Dolini kraljeva. Iako je pronađena još u antičko doba, zna se da ju je proučavao i francuski egiptolog Victor Loret koji je u njoj pronašao mnoge mumije faraona iz XIX. i XX. dinastije, a detaljnije je proučavana tek u razdoblju od 1983. do 1987. godine.

Obuhvaća dvije grobnice, jednu koja je pripadala Tausret, posljednjoj kraljici XIX. dinastije, ženi faraona Setija II., te drugu faraona Setnakhta, prvog kralja XX. dinastije.

Grobnica je prvotno građena za Tausret. Izgradnja je započeta još za života njezinog supruga Setija II., a nastavljena u vrijeme vladavine njegova sina faraona Siptaha.

Oko 1190. g. pr. Kr. Tausret postaje Siptahova koregentica i započinje radove na drugoj pogrebnoj odaji čije dimenzije odgovaraju jednoj vladarici. Tada su ulazi u grobnicu i sami hodnici prilagođeni da bi mogli primiti raskošan kraljevski sarkofag. Kada je oko 1187. g. pr. Kr. postala faraon, naredila je modifikaciju grobnice uz prizore koji prikazuju njezin novostečeni status. Tausret je vladala Egiptom sedam godina, a to uključuje i godine vladanja uz svog posinka. Njezina je vladavina okončana nemirima i građanskim ratom. Prijestolje je zatim preuzeo Setnakht, osnivač XX. dinastije.

Iz nepoznatih razloga i suprotno dotadašnjim običajima, Setnakht je sahranjen u grobnici namijenjenoj Tausret. U grobnicu je dodao kartuše sa svojim imenom, dok je neke Tausretine izbrisao. Nakon svih izmjena, ova je grobnica postala jedna od najdubljih i najdužih u Dolini.

Kratki ulazni hodnik slijede tri duža hodnika ukrašena reljefnim scenama iz *Knjige mrtvih* te kraljice koja prati Siptaha do Horsa, Anubisa i Ozirisa, čiji je prikaz kasnije zamijenjen prikazom Setija II. Grobnica se dalje proteže kroz hodnike i prolaze koji sadrže scene iz *Knjige mrtvih*. Tu su i prikazi iz *Knjige vrata* i završne scene iz *Knjige pećina*, a ukrašena je i astro-nomskim simbolima na svodu polukružnog profila. Slijede hodnici ispunjeni scenama iz *Amduata*¹.

Svod druge pogrebne odaje također je oslikan astronomskim simbolima, a zidovi su ukrašeni scenama iz *Knjige vrata*. Tu je pronađen i polomljeni sarkofag koji predstavlja dio rijetke pogrebne opreme koju su arheolozi zatekli.

Grobnica je jedinstvena jer su gotovo svi faraoni pokopani u Dolini kraljeva imali vlastite grobnice, dok je Setnakht pokopan u grobnici koja je izgrađena za Tausret.

Priredila: Maša Jovanović

¹Knjiga tajne dvorane koja opisuje putovanje boga Sunca Ra tijekom dvanaest noćnih sati.

Nefertari

Među svim grobnicama u Dolini kraljeva i kraljica jedna je najljepša. Dobila je nadimak *Sikstinska kapela drevnog Egipta*, a pripada kraljici Nefertari Meritmut, prvoj ženi Ramzesa II., Ramzesa Velikog, trećeg faraona XIX. dinastije.

Kada ju je 1904. godine otkrio talijanski arheolog Ernesto Sciaparelli, u njoj je pronašao samo nekoliko preostalih predmeta, ukrasne figurice, vaze, par dobro očuvanih sandala, ostatke zlatne narukvice, dijelove kraljičinih mumificiranih nogu... i 483 kvadratna metra zidova nestvarno oslikanih prikazima božanstava: Oziris, Anubis, Izida, Hathor, Maat, Ra, Amun... i među njima nesvakidašnje lijepa kraljica Nefertari. Ružičasti granitni sarkofag je uništen, a što se dogodilo s kraljičinom mumijom još je uvijek nepoznanica. Dio predmeta iz te grobnice trenutno se nalazi u muzeju u Torinu, a dio u Muzeju lijepih umjetnosti u Bostonu.

Udata za petnaestogodišnjeg Ramzesa II., dok još nije bio vladar, trinaestogodišnja Nefertari bila je plemićkog, ali ne i kraljevskog roda. Visokoobrazovana, vodila je državu uz muža, bavila se politikom, korespondencijom s drugim vladarima, pratila ga u ratnim pohodima, sudjelovala u raznim državnim ceremonijama, uređivala dvorski i duhovni život Egipta i pored svega bila majka. Teško je s ove vremenske udaljenosti

opisati kraljicu Nefertari.

Miljenica boginje Mut, Ispravna pred Bogom, Najljepša od svih, Dama od milosti, Božja supruga, Ona radi koje Sunce sija... neki su od naziva koji su joj dani i dovoljno govore.

Sama grobnica sastoji se od dvije razine, s ukupno sedam odaja i dva stepeništa, pri čemu su zidovi svih odaja oslikani, uključujući i stepeništa. Posjetitelj na prvoj razini ulazi u veću odaju od koje se desno nastavljaju dvije manje. Na donjoj razini je velika pogrebna odaja s četiri velika stupa, također oslikana sa svih strana, i tri manje odaje do kojih se iz nje dolazi.

Živjela je u 13. st. pr. Kr. otprilike četrdeset do pedeset godina, dok ju je Ramzes II. s devedeset godina značajno nadživio.

Grobnica je jedna od najvećih u Dolini kraljica. Svod čitave grobnice oslikan je tisućama zlatnih zvijezda na plavoj pozadini. Rijetkost je da grobnica ima tako očuvane i živopisne freske s mnoštvom pažljivo izvedenih detalja koje predstavljaju ogroman broj scena putovanja u zagrobni život. Nefertari na svakoj nosi bijelu lanenu haljinu, simbol čistoće. Crte lica su pažljivo izrađene, a boja puti neuobičajeno svjetlija nego u ostalim grobnicama kraljeva i kraljica. Odlično očuvane freske ostavljaju dojam kao da su nedavno slikane. Ispisani odlomci iz *Knjige mrtvih* smjenjuju se s freskama koje prikazuju Nefertari elegantnu i dostojanstvenu kakva je bila za ovozemaljskog života. Prekrasna dok igra igru *senet*, nudi ponude bogovima, daje platno bogu Ptahu, prima zaštitu krilate boginje Maat, dok je vodi božica Izida, u susretu s Ozirisom...

Ono što začuđuje jest da se ni na jednom mjestu u grobnici ne spominje vladar Ramzes II., niti je prikazan ni na jednoj slici. To je jedna od počasti koju je veliki muž odao svojoj velikoj ženi. I bez njegove slave bila je proslavljena. Njihove jednake statue u Abu Simbelu, hramovi posvećeni Nefertari, izjednačavanje s božanstvima Hathor i Izidom, grobnica ovakve ljepote... Ostalo je zabilježeno da nijedan faraon nije odao toliku počast ženi.

Ova grobnica je karakteristična i po tome da freske nisu rađene izravno na stijeni, već je prvo nanesen sloj gipsa koji se zatim oslikavao. Ogromna je vrijednost ovih fresaka jer zbog mnoštva prikaza, s mnoštvom detalja i izvanredne očuvanosti, pružaju širok uvid u staroegipatsku mitologiju.

Priredila: Gorana Mišković

Ramzes III.

Ramzes III. bio je sin faraona Setnakhta, osnivača XX. dinastije drevnog Egipta, dinastije Ramzesa, njezin drugi vladar i jedan od posljednjih velikih egipatskih faraona.

Dostupna posjetiteljima još u grčko-rimsko doba, njegova grobnica oznake KV11 dugačka je 188 metara. Iako poznata još od davnina, prvi put ju je istražio James Bruce 1768. godine.

Ulaz u grobnicu oslikan je prikazima glava goveda, a odmah na ulazu nalaze se prikazi božice Maat, koja predstavlja sedam važnih koncepata u starom Egiptu: istinu, ravnotežu, red, sklad, zakon, moral i pravdu.

Također se mogu vidjeti prikazi faraona koji stoji pored boga Sunca Ra te sedamdeset i četiri forme koje predstavljaju *Knjigu molitve* posvećenu Ra i obuhvaćaju sve manifestacije Sunca.

Zidove grobnice krase i Neftis, božica rođenja i smrti te Izida, božica života i ljubavi. Njihova uloga je da zaštite kralja i da mu omoguće ponovno rođenje.

Zanimljivo je da su u grobnici Ramzesa III. oslikane i bitke u kojima je ratovao te su dragocjen izvor izgleda i ratničke opreme takozvanih *Naroda s mora*.

Pogrebna odaja Ramzesa III. dvorana je s osam stupova u kojoj je pronađen sarkofag od crvenog kvarcita težak osamnaest tona i poklopac težak sedam tona. Oslikana je jarkim živopisnim bojama, a motivi su prizori iz *Knjige vrata*, teksta koji opisuje prolazak pokojnikove duše u onaj svijet. Tu su i scene iz drugih tekstova kao što su *Knjiga zemlje*, *Knjiga o nebeskoj kravi* ili motivi iz takozvanog *Obreda otvaranja usta*.

Faraonova mumija pronađena je nakon sedamdeset godina u Dolini kraljeva zajedno s trideset drugih mumija uključujući Ramzesa II. i Setija I. Više od sto godina bila je izložena u Egipatskom muzeju u Kairu, a u travnju 2021. prebačena je u Nacionalni muzej egipatske civilizacije.

Priredila: Ivana Jovović

RAMZES VI.

Ramzes VI., nasljednik istaknutog faraona Ramzesa III., peti je faraon XX. egipatske dinastije.

Sahranjen je u Dolini kraljeva, u grobnici koja je danas poznata kao KV9. Grobnica je prvo izgrađena za Ramzesa V., koji je možda i bio sahranjen u njoj jedno vrijeme. Za vrijeme radova na grobnici Ramzesa VI. radničke nastambe prekrile su ulazno stepenište u Tutankhamonovu grobnicu, zahvaljujući čemu je otkrivena znatno kasnije od ostalih i ostala dobro očuvana.

Rimljani su grobnicu nazivali Memnonovom grobnicom, a znanstvenici Napoleonove ekspedicije *Grobnicom metempsihoze* (Grobница preseljenja duša). Kraljevske mumije Ramzesa V. i Ramzesa VI. uklonjene su još u antičko doba, a otkrivene su 1898. godine u KV35.

KV9 je grobnica jednostavnog plana, dužine 116 m, širine od 2.5 do 13 m, maksimalne visine oko 6 m. Sastoji se od niza silaznih pravocrtnih hodnika i dvije odaje koje vode do pogrebne odaje duboko pod zemljom. Zidovi hodnika su precizno oslikani, a dekorativni plan grobnice je jedan od najsofisticiranijih i najpotpunijih u Dolini kraljeva. Složeni i zagonetni zidni ukrasi predstavljaju svojevrsnu raspravu o teologiji, u kojoj su osnovni elementi Sunce i njegovo svakodnevno putovanje u svijet tame. Podzemne zidine pričaju o nastanku neba, zemlje, stvaranju Sunca, svjetlosti i samog života.

Na ulaznom hodniku uklesan je veliki Sunčev disk sa skarabejem i čovjekom s glavom ovna, okružen figurama Izide i Neftis. Slijede zatim scene iz *Knjige vrata*, *Knjige pećina* i *Knjige zemlje*. Strop odaje sa stupovima, u središnjem dijelu grobnice, oslikan je *Knjigom neba* – astronomski, i prikazuje cirkumpolarna zvijezda², dekane³ i zvjezdane satove. Odlomci

iza njih sadrže scene iz *Amduata*⁴: bog Sunca, prikazan kao čovjek s glavom ovna, stoji u svetištu na čamcu u pratnji drugih božanstava na svom noćnom putovanju kroz podzemlje. *Knjige dana i noći* krase pogrebnu odaju gdje je strop oslikan upečatljivom slikom božice neba Nut nadvijene nad zemljom. Pred ustima joj je prikazan Sunčev disk, koji se sprema progutati, što je mitološki prikaz zalaska Sunca. Dvanaest Sunčevih diskova – svakodnevno dvanaestosatno putovanje boga Sunca danju – je na jednoj polovini unutar izduženog tijela božice Nut. Na drugoj polovini njezina tijela oslikano je nebo sa zvijezdama, putovanje Sunca kroz podzemni svijet noću, prije njegovog ponovnog rođenja na istoku, kao mladog, obnovljenog i punog života.

Rekonstrukcija sarkofaga Ramzesa VI. bila je složen proces kao i podvig koji je egiptolog Edwin C. Brock započeo 1990-ih godina. Ostaci unutrašnjeg sarkofaga bili su ozbiljno oštećeni jer mističnoj Dolini kraljeva nisu odoljeli kako istraživači, tako ni oni koji su bili u potrazi za suvenirima ili predmetima za prodaju. Jedan od tih predmeta bio je ulomak kamenog sarkofaga koji prikazuje faraonovo lice, izložen u Britanskom muzeju još od 19. stoljeća. Nakon gotovo dvjesto godina, Britanski muzej napravio je repliku tzv. maske i isporučio je u Luksor, što je doprinijelo uspješnom završetku rekonstrukcije 2004. godine. Tada je grobnica Ramzesa VI. ponovo otvorena za javnost kao jedno od najpopularnijih mjesta u Dolini kraljeva. ☞

Priredila: Danijela Šušić

²Cirkumpolarna zvijezda su zvijezda koja nikada ne zalaze ispod horizonta kada se promatraju s određene lokacije na Zemlji.

³Dekani su 36 grupa zvijezda, tj. zvijezda, koji su u staroegipatskoj astronomiji služili za podjelu od 360 stupnjeva ekliptike na 36 dijelova od po 10 stupnjeva. Činilo se da se svi dekani, geocentrično, uzastopno uzdižu na horizontu tijekom svake dnevne Zemljine rotacije.

⁴"Ono što je u zagrobnom svijetu", "Knjiga onoga što je u podzemlju".

LINDISFARNSKA EVANĐELJA SVETO PISMO U SLIKAMA

David Brajić

Iz perspektive čovjeka 21. stoljeća, život u srednjovjekovnim samostanima bio je prilično jednostavan. Uz određene varijacije dnevnih rasporeda, osnovni su elementi redovničke svakodnevice bili zajednički: molitva, rad, trenuci tišine, čitanje Biblije, skromna prehrana, odmor i san. Ali i oni su imali svoje "portale" koji su ih povezivali sa svijetom, s onim s kojim su se svojim djelovanjem nastojali približiti, a to je duhovni svijet.

Na sjeveroistoku Engleske, u Sjevernom moru, tri kilometra od obale grofovije Northumberland, nalazi se Sveti otok – otok Lindisfarne. Prostire se na oko 4 km² i na njemu živi nešto manje od dvjesto stanovnika. Poznat je po Lindisfarnskim evanđeljima, bogato ukrašenoj knjizi – umjetničkom portalu lindisfarnskih redovnika.

Lindisfarnski samostan i evanđelja

Osnivanje samostana Lindisfarne smješta se u 7. stoljeće. U razdoblju od 698. do 720. godine redovnici su prepisali dijelove evanđelja, a svećenik Aldred, oko

sto godina kasnije navodi kako je Eadfrith, svećenik crkve u Lindisfarneu (698. – 721.), napisao ovu knjigu za Boga, biskupa Sv. Cuthberta i sve svece otoka. Zanimljivo je da su zapisana i imena svećenika Ethelwalda i Billfritha koji su ukrašavali danas izgubljene korice knjige. Aldred navodi kako je on sam dodao engleski prijevod ispod izvornoga teksta pisanog latinskim i grčkim jezikom.

Specifičnosti inzularne umjetnosti

Lindisfarnska evanđelja su reprezentativan primjer inzularne (otočne) umjetnosti. U Irskoj je već u 5. stoljeću došlo do pokršćavanja stanovništva nakon čega slijedi osnivanje redovničkih samostana na području Velike Britanije poput Ione, Lindisfarnea, Wearmoutha. Lindisfarne je stoga važno središte ranog engleskog kršćanstva.

Potom je, zaslugom misionara iz Irske i ostalih dijelova Europe, uslijedio i kulturni procvat, a u knjiškom slikarstvu razvio se jedinstveni *hibernosaksonski* stil. Riječ je o stilu koji se sastoji od apstraktnih elemenata

lokalnih tradicija, od ravnih ili isprepletenih traka, stiliziranih zoomorfnih petlji te kršćanskih simbola i likova. Istovremeno, uočava se i mediteranski utjecaj rimskih misionara s juga tako da su Lindisfarnska evanđelja iluminirana s oba stila.

Razdoblje od 650. do 850. godine predstavlja najplodonosnije vrijeme inzularne umjetnosti jer tada nastaju neki od najraskošnijih i najljepših primjera iluminiranih rukopisa uopće. O njima je Giraldu de Barri, arhitektoničar i povjesničar iz 12. stoljeća, napisao:

Pažljivo ih proučite i pristupit ćete u pravo svetište umjetnosti. Pronaći ćete petlje tako delikatne isprepletenosti, stiješnjene i guste, s bogatim čvorovima, u tako svježim i sjajnim bojama da lako možete povjerovati da je riječ o djelima, ne čovjeka, nego anđela.

Lindisfarnska evanđelja pisana su irskom majuskulom i minuskulom. Majuskula je tip raskošnih slova zastupljenih na početnim stranicama, dok je minuskula pismo prikladnije za svakodnevnu upotrebu i njime je ispisan prijevod svetog teksta na stari engleski jezik.

Iluminacija

U likovnoj umjetnosti, iluminacija je umijeće ukrašavanja rukopisnih knjiga; naziv za naslikane ili nacrtane inicijale, minijature i različite ornamente. Sam naziv iluminacija dolazi od svjetlucanja zlatne boje u rukopisima i doslovno znači osvjetljavanje, rasvjet-

ljavanje. Zlatna boja simbolizira božansku svjetlost, duhovno nebo, *drugi* svijet i bila je prisutna u svim svetim tekstovima. Na mnogim stranicama starih rukopisa iluminacije zauzimaju više prostora od samog teksta – ponekad i čitave stranice. Velika se pažnja posvećivala i koricama knjiga, tako da su neke optočene zlatom, srebrom, draguljima, čime se dodatno isticala njihova vrijednost.

Sve oslikane stranice u Lindisfarnskim evanđeljima, a posebno one s prikazima evanđelistâ, ukrašene su tako da se čini da slika iluminira.

Lindisfarnska evanđelja

U ovoj knjizi dimenzija 34 x 24,5 cm, koja ima 258 stranica, iluminirano je šesnaest stranica s kanonskim tablicama, četiri stranice s prikazima evanđelistâ i pet tzv. *carpet* stranica, uz više desetaka stranica s oslikanim inicijalima.

Kanonske tablice predstavljaju usporedni prikaz evanđelja po Mateju, Ivanu, Luki i Marku, kako bi čitatelj mogao usporediti naracije.

Glavna inovacija ove knjige su prikazi evanđelistâ izrađeni pod italjskim utjecajem misionara s Apeninskog poluotoka. Marko i Ivan su prikazani kao mladi i golobradi, a nasuprot njima Matej i Luka su stariji i bradati, tj. u bizantskom stilu. Svaki od evanđelistâ predstavljen je na početku pripadajućeg mu evanđelja

s odgovarajućim simbolom: Matej s anđelom (kri-lati čovjek), Luka s teletom, Marko s lavom, a Ivan s orlom. Prije samog teksta evanđelja nalazi se stranica posebno bogate ornamentike poznata kao *carpet*¹ stranica jer izgleda poput šara orijentalnih tepiha. Najpoznatija i najuspješnije oslikana takva stranica nalazi se u Matejevu evanđelju. Iznenaduju ljepota, jedinstvenost i raznolikost ovih stranica, a ono što im je zajedničko je diskretno upisan križ u njihovu središtu. Unutrašnjost križa, kao i preostali dijelovi takvih stranica, ispunjeni su raznim geometrijskim motivima, apstraktnim i animalnim pletovima, koji simetrijom boja i oblika, čine savršenu harmoniju i neponovljiv izraz. Te su stranice trebale pripremiti čitatelja za evanđeosku poruku.

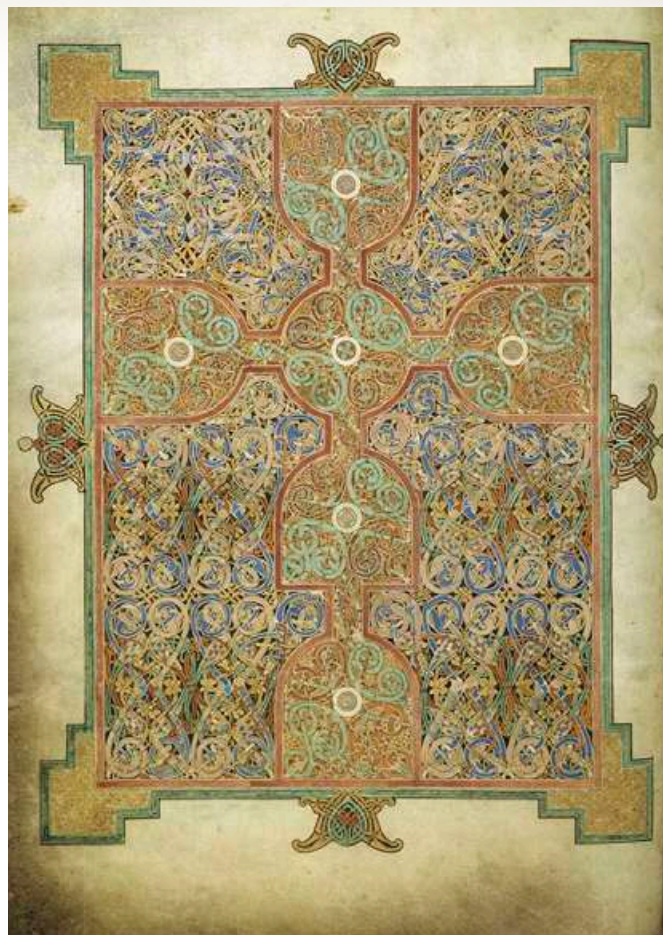
Od Lindisfarnea do Britanske knjižnice

U 9. stoljeću Vikinzi u više navrata upadaju na ovaj teritorij osvajajući i pustošeći sve pred sobom. Lindisfarnski redovnici u bijegu uzimaju relikvije i knjige, uključujući Lindisfarnska evanđelja.

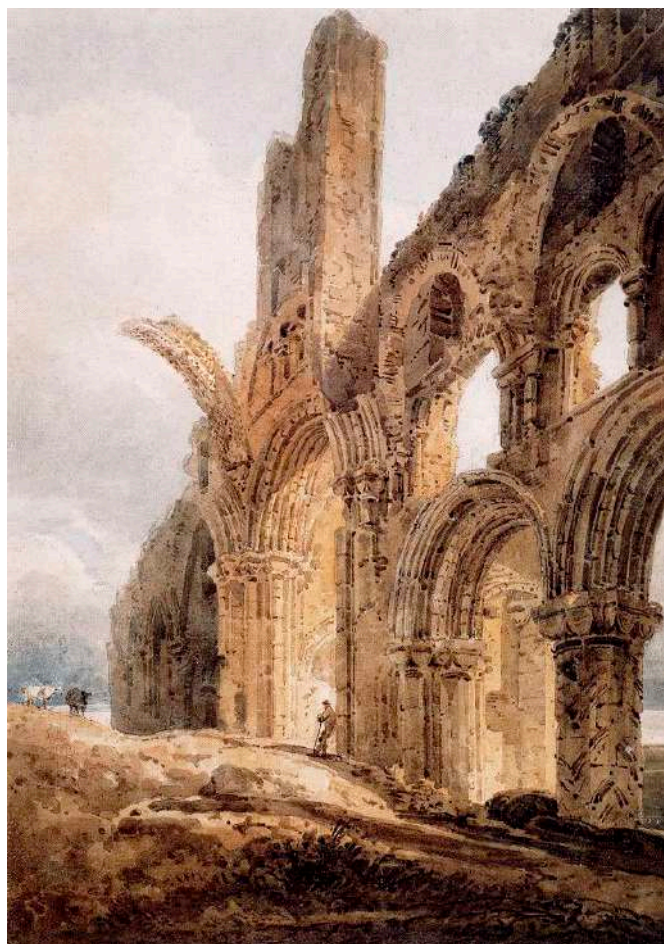
Preselili su se u Durham u sjeveroistočnoj Engleskoj, oko 200 km južnije od Lindisfarna, odakle su se u 11. stoljeću opet sklonili u Lindisfarn pred Williomom Osvajačem iz Normandije, no ne zadugo. Nakon ponovnog boravka u romaničkoj katedrali u Durhamu, u 16. stoljeću knjiga dopijeva u Tower of London, a u 17. stoljeću otkupljuje je kolekcionar umjetnina Sir Robert Cotton. Danas se nalazi u Britanskoj knjižnici (*The British Library*), nacionalnoj knjižnici Velike Britanije. U tim je preseljenjima zauvijek izgubljena prva ukrasna stranica knjige – draguljarski poklopac. Godine 1852. napravljene su nove korice na temelju ukrasa na Eadfrithovim stranicama.

Danas su fragmenti ove knjige dostupni i na internetu, a postoje i dva faksimila koja su izrađena prilično vjerno originalu.

Raznolikost i sjaj Lindisfarnskih evanđelja su takvi da njihove slike zadivljuju čak i u reprodukciji. Inspirativnost mističnog zanosa utkana u ovaj kodeks čini ga vrijednom relikvijom ranosrednjovjekovne umjetnosti. Rezultat je težnje da se božanske poruke približe i vizualnim putem kako bi se očitovala ljepota Svetog pisma i još snažnije dotakla srca redovnika i svih ostalih koji traže svjetlost Boga. ☩

Carpet stranica

Ruševine samostana u Lindisfarnu

¹ *Carpet*, eng. tepih – budući da pletenom ornamentikom podsjeća na orijentalni tepih.

***Ako želiš da
tvoje ponašanje
bude dobro,
oslobodi se
svakog zla.
Bori se u svakoj
prilici protiv
pohlepe srca.***

Ptahotep